

A group of four people are performing a dance or theatrical piece in a church. They are positioned on a raised platform in the foreground. The church has a high, vaulted ceiling with a large, ornate chandelier hanging from the center. The background features large, arched windows with a grid pattern. The overall atmosphere is dramatic and artistic.

Beleidsplan
Terug naar het begin
2025-2028

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Inleiding	2
1. Artistieke positie	3
1.1 Visie	3
1.1.1 Artiesten over TNHB	4
1.2 Samenwerkingsverbanden	5
2. Publieksfunctie	6
2.1 Publieksbereik	6
2.2 Publieksverbreding	7
2.3 Verhouding tot lokale initiatieven	7
3. Inbedding	8
4. Organisatie	9
4.1 Culturele codes	9
4.1.1 Code Cultural Governance	9
4.1.2 Fair Practice Code	10
4.1.3 Code diversiteit & inclusie	10
4.2 Monitoring	10
4.3 Toelichting op de meerjarenbegroting 2025-2028	10
4.3.1 Uitgaven	10
4.3.2 Inkomsten	11
5. Festivaldata 2025-2028	11
Bijlage 1 Overzicht programmering	12
Editie 2023	12
Editie 2022	13
Bijlage 2: Statementverklaring Stichting TNHB	15
Bijlage 3: Directiereglement Stichting TNHB 2024	16
Bijlage 3: Procedure ter voorkoming van belangenverstrengeling	18
Bijlage 4: Ingestuurde brief Gemeente Eemsdelta ‘Adhesie Terug naar het begin’	19

Inleiding

Met de blik gericht op de horizon van TNHB 2025-2028, laten we in dit beleidsplan de contouren van onze toekomstige reis zien. Als voorbereiding op de vijftiende editie in mei 2024, beschouwen we deze lustrumviering als de solide basis waarop we voortbouwen. Vijftien jaar lang heeft TNHB zich laten inspireren door het rijke wierdenlandschap van de Groningse gemeente Eemsdelta. Zo is TNHB uitgegroeid tot een evenement dat opvalt door haar unieke locaties, de sterke binding met de omgeving en haar brede oriëntatie: van de vroegste geschiedenis tot een programma helemaal van nu.

Tegelijkertijd willen we dit lustrum aangrijpen om de toekomstbestendigheid van het festival de komende jaren stap voor stap verder te vergroten. Hoe kan de organisatie zich verder verstevigen? Welke mogelijkheden zijn er om te groeien? Welke (logistieke) drempels moeten nog weggenomen worden? Op welke wijze kan het festival nog meer inbedden in de omgeving?

Dit projectplan geeft een gedetailleerde beschrijving van de artistieke positie en publieksfunctie van TNHB. We gaan dieper in op de verankering van ons festival in de omgeving en het culturele landschap, en sluiten af met een toelichting op de organisatie en de festivaldata van 2025 tot en met 2028.

Groningen, 12 januari 2024

© Stichting Terug naar het begin
Minke van der Velde (artistiek leider) en Renée Trentelman (zakelijk leider)

1. Artistieke positie

Fietsend van het ene naar het andere wierdendorp ervaar je als bezoeker van TNHB hoe dit landschap verbonden is met de zee. De wierden waren - nog voor de komst van dijken - de eerste bescherming tegen het water. En daarop werden al heel vroeg de kerkjes gebouwd die bij TNHB het karaktervolle decor vormen voor vrijwel elke vorm van podiumkunsten. Van het mystieke Mariakerkje boven op de wierde van Krewerd; tot de grote ‘boerenkathedraal’ midden in het dorp Loppersum. Het zijn deze magische locaties die van elke voorstelling een bijzondere beleving maken. “Dat dit festival cultuur en het landschap zo dicht bij elkaar brengt, is heel bijzonder,” benadrukte commissaris van de Koning René Paas tijdens de opening van de veertiende editie van TNHB. “En dat je het dan ook nog mag beleven terwijl je op de fiets stapt, met de Groninger kerken als stipjes op de horizon, maakt het adembenemend mooi”. In dit hoofdstuk beschrijft TNHB haar artistieke visie en laat ze zien hoe de specifieke locaties van TNHB het uitgangspunt vormen voor een sterk inhoudelijk samenhangend en divers podiumkunstenfestival.

1.1 Visie

“Het ligt er niet altijd dik bovenop, maar ondertussen worden hier wel lijnen verbonden. Heden en verleden komen hier op een volstrekt vanzelfsprekende manier samen. Het blijft natuurlijk een fantastisch idee om die monumentale godshuizen, die veelal worden beheerd door Stichting Oude Groninger Kerken, het decor te laten vormen van Terug naar het begin”, schrijft cultuurjournalist Peter van der Heide over het programma van TNHB 2023.¹

In een context van landschap en erfgoed vormen ieder jaar Groninger kerken van Eemsdelta tijdens TNHB de basis voor een diverse mix van podiumkunsten. Voor het samenstellen van het programma hanteert TNHB enkele richtlijnen. Ten eerste kiest TNHB vanuit een sterke binding met het Groninger wierdenlandschap en het religieus erfgoed voor artiesten, kunstenaars en samenwerkingspartners die zich met hun werk weten te verhouden tot deze specifieke context en de historische kerkgebouwen. Ten tweede streeft TNHB naar een inclusief kwaliteitsbegrip en ziet het als haar plek in het culturele veld om een zo breed mogelijk aanbod van de kunsten te laten zien in een omgeving waar dat niet vanzelfsprekend is. Ten derde vindt TNHB het belangrijk om talentontwikkeling te stimuleren en maakt in het programma ruimte voor zowel artiesten, kunstenaars en samenwerkingspartners van bewezen kwaliteit, als voor nieuwkomers die aan het begin van hun carrière staan en uitblinken door hun talent. Hiermee wil het festival nieuwkomers een kans geven in het culturele veld; tegelijkertijd is het ook een kans voor TNHB om aandacht te genereren voor (de toekomst van) het Groninger platteland bij nieuwe doelgroepen. Dit laatste sluit aan bij de vierde richtlijn van het festival, om met de programmering bij te dragen aan het creëren van nieuwe ontmoetingen tussen mensen met verschillende achtergronden in de breedste zin van het woord: tussen artiesten en omgeving, bewoners en festivalbezoekers en stad en platteland.

Met deze richtlijnen als uitgangspunten, heeft TNHB de afgelopen jaren steeds vaker de ruimte gegeven aan nieuwe makers die zich (interdisciplinair) bewegen op het raakvlak van beeldende kunst, theater, dans, muziek, landschap en architectuur. Met de uitnodiging een performance op maat te maken op een specifieke locatie van het festival, kregen talentvolle artiesten de mogelijkheid om de wisselwerking tussen voorstelling, locatie en omgeving nog meer op te zoeken. Zo ontwikkelde pianiste, zangeres en kunstenaar Setareh Nafisi een multidisciplinaire voorstelling vol dans, poëzie en muziek speciaal voor de Jacobuskerk in Zeerijp; creëerde de Amsterdamse zangeres Pitou in de Petrus en Pauluskerk in Loppersum een uniek concert in samenwerking met vocalisten van Prins Claus Conservatorium; slaagde kunstenaar en muzikant Patrick Hoving erin om op de dijk bij Bierum met zijn luistervoorstelling het uitzicht van een specifiek stukje festivalgebied onder de loep te nemen; wist theatermaker Timo Tembuysen met zijn compositie *Missa Homo Sacer* op een prachtige manier in te spelen op de ruimte en de akoestiek van de imposante Jacobuskerk van Zeerijp en werkten we samen met Noordstaat om met een groep spoken word artiesten op zoek te gaan naar de specifieke lokale slavernijgeschiedenis in het festivalgebied voor een voorstelling vol aangrijpende teksten, passie, emotie en verbeelding in het Mariakerkje van Oosterwijtwerd.

Deze ontwikkeling in de programmering betekende ook dat steeds meer artiesten een heel weekend lang een plek kregen in het festivalprogramma; wat uiteindelijk tijdens editie 2023 ertoe leidde om nagenoeg het hele

---

¹ Citaat uit reportage Dagblad van het Noorden (5 juni 2023) door Peter van der Heide: “Publiek vindt weg naar kerken weer tijdens Terug naar het begin.”

programma van de zaterdag gelijk te maken aan de zondag. Hiermee werden oude kerkjes een weekend lang proefruimtes voor artiesten, wat een positieve uitwerking had op de uniciteit van de performances. Nieuwe, op maat gemaakte producties van talentvolle makers zoals X_Yusuf_Boss, Tussenland, Wabi Sabi en Noordstaat, werden gecombineerd met performances van landelijk bekende artiesten zoals Neerland Hoop winnares Nina de la Parra en topsaxfoniste Sanne Landvreugd, het toonaangevende dans- en muziekgezelschap Leinerobana, de geroemde harpiste Lavinia Meijer en de op maat gemaakte openingsact Lucky's Begin van singer-songwriter Lucky Fonz III, waarbij het kerkorgel een speciale rol kreeg. Doordat iedere artiest of gezelschap zich op eigen wijze heeft laten inspireren door de specifieke omgeving, ontdekken bezoekers unieke performances op een verscheidenheid aan locaties. TNHB slaagt er hiermee in een uitdagend en uitzonderlijk palet aan podiumkunsten te presenteren, waarmee bezoekers niet alleen kennismaken met nieuwe genres en disciplines, maar ook op vernieuwende wijze het Groninger landschap en het erfgoed ervaren.

De subtiele aanpassing in de opzet van het festival werd ook positief opgemerkt door journalist Peter van der Heide in Dagblad van het Noorden. "Slim (...) dat de organisatie er voor het eerst voor heeft gekozen het programma grotendeels te herhalen op de zondag. Immers, je mist op een dag meer dan wat je kan zien en het biedt artiesten de kans zich wat te nestelen in het Groningse wierdenlandschap."² Zo is in het publieksonderzoek is te ontdekken dat bezoekers onder de indruk waren van de kwaliteit van de voorstellingen en de betrokkenheid van de artiesten: "Heel bijzonder om in de mooie Groninger kerken zulke verrassende voorstellingen te zien", "De diepgang van de optredens maakte grote indruk", "Je zit in een prachtig intiem gebouw en dat maakt de betrokkenheid groot", "het is super dat het zo laagdrempelig is om de artiesten persoonlijk nadien te kunnen spreken".

Door cultureel erfgoed en landschap met het festival te verbinden aan de podiumkunsten, worden verschillende werelden bij elkaar gebracht. Hierbij kiest TNHB er overtuigend voor om 'artiesten van bewezen kwaliteit' te combineren met 'talentvolle, nieuwe makers', wat TNHB een aantrekkelijk en toegankelijk festival maakt voor zowel ervaren als beginnende cultuurconsumenten. Via blokkenschema's en plattegronden, stellen bezoekers hun eigen ontdekkingstocht samen of kiezen voor een vooraf uitgestippelde routetip van de organisatie. De publieksenquête laat zien dat het diverse aanbod³ hoog gewaardeerd wordt onder bezoekers, met reacties als: "Zo mooi, van theater naar muziek naar cabaret en dans. Heb er nog dagen van nagenoten", "Leuk om buiten je comfortzone te proeven", "De verrassing sprak mij enorm aan, het niet precies weten wat je verwachten kan van een voorstelling." De locaties en omgeving spelen een belangrijke rol in de aantrekkelijkheid van het festival. Op de vraag "Wat waren de belangrijkste redenen om naar TNHB te komen?", noemt 76% "de voorstellingen", 64% "de locaties" en 56% "de omgeving/ het landschap". Om de ontmoeting tussen festivalpubliek van verder weg en bewoners in het festivalgebied nog krachtiger te maken, heeft TNHB activiteiten aan het programma toegevoegd, waarbij inwoners en lokale ondernemers een eigen rol hebben gekregen in het programma: zie hoofdstuk 3 Inbedding.

1.1.1 Artiesten over TNHB

TNHB vroeg aan enkele artiesten die de afgelopen jaren op het programma van TNHB hebben gestaan, de meerwaarde van het festival te verwoorden:

Voor mij als artiest is TNHB een heel bijzonder en gewaardeerd festival, omdat de aandacht die het festival heeft voor haar bijzondere locaties, en voor de geschiedenis van de omgeving, het mogelijk maakt om iets te creëren wat alleen op die plek kan ontstaan. Zo heb ik mij voor TNHB 2023 mogen verdiepen in de geschiedenis en omgeving van de Nicolaïkerk van Appingedam, en daar een compositie voor gemaakt, met steun van de festivalorganisatie. Het resultaat, inclusief orgel en samenzang met de bezoekers, voelde als een viering ter ere van de plek zelf, en daarmee als een unieke manier om de omgeving te ervaren. Dat maakte het optreden voor mij ook tot een unieke ervaring die het reguliere ver ontsteeg. - Otto Wichers / Lucky Fonz III, artiest.

Het is erg waardevol om als Groningse gezelschap onderdeel te zijn van Terug naar het begin. Het is uitdagend om op locatie een stuk neer te zetten en tegelijkertijd fijn om nieuw publiek te ontmoeten. De sfeer van het festival gaf ons een gevoel van thuiskomen. - Mohamed Yusuf Boss, choreograaf/ danser.

² Citaat uit reportage Dagblad van het Noorden (5 juni 2023) door Peter van der Heide: "Publiek vindt weg naar kerken weer tijdens Terug naar het begin."

³ De publieksenquête van editie 2023 laat zien dat 85% van de respondenten het diverse aanbod enorm aanspreek.

Op het festival Terug naar het begin hebben we een zeldzame intimiteit en rust gevonden. Zowel op de locatie in de kerk, als de aandacht van het publiek. Ver weg van de drukte op het Groningse platteland kreeg de schoonheid en verbeelding de ruimte voor een indringende gezamenlijke ervaring. We hebben genoten! - Maarten Smit, artistiek leider Wabi Sabi Theater.

Als Nederlandse artiest is er een clubcircuit wat je met elke plaat opnieuw doet; bepaalde grote steden waar je dan vaak dezelfde club aandoet. Bepaalde regio's, zoals ook daar waar het festival Terug naar het begin plaatsvindt - worden vaak ofwel overgeslagen, ofwel gereduceerd tot één stad (Groningen in dit geval). Het was om die reden heel fijn om te mogen spelen op TNHB en zo eens op een totaal andere plek te spelen en een ander publiek aan te spreken. Daarnaast zijn de locaties die door de organisatie worden uitgekozen prachtig en uniek voor de regio. Ze maken het festival, zowel voor de bezoeker als voor de artiest, tot een heel bijzondere ervaring. - Pitou N., artiest/zangeres.

1.2 Samenwerkingsverbanden

Met de ambitie om nieuwe mensen bij elkaar te brengen én om de verbinding met de omgeving nog krachtiger te maken, ging het festival tijdens editie 2023 de samenwerking aan met een aantal bewoners uit de gemeente Eemsdelta voor het community-art project Mijn Ding, onder leiding van woordkunstenaar Wordbites en cellist Sebastiaan Wiering. Van de 94-jarige dichter Adam Voetman tot de Delfzijlster jongens Leroy en Josseline; samen met woordkunstenaar Wordbites en cellist Sebastiaan Wiering werden tal van vragen onderzocht over de relatie met de spullen om ons heen. De deelnemers zijn via het netwerk van het festival benaderd en via lokale organisaties als Cadanz Welzijn, Jimmy's Eemsdelta, Noordwoord Groningen, Campus Eemsdelta Groningen en Via IVAK. Na een aantal voorbereidende workshops, werd tijdens TNHB het resultaat gepresenteerd aan het publiek: via live voordrachten stroomden de meest persoonlijke verhalen en muziek direct de ziel van de luisteraar in via de hoofdtelefoon. Zo werd deze voorstelling persoonlijk, pakkend en impactvol, met reacties van publiek als "ik werd geraakt door de persoonlijke verhalen van de inwoners", "Intiem, persoonlijk en erg mooie uitvoering" en "Ontroerend mooi. Een volwaardig en professioneel optreden". Deze succesvolle samenwerking krijgt komende editie een vervolg, om opnieuw samen met bewoners onder leiding van Wordbites te werken aan een community-art project voor een volwaardige plek in de programmering van het festival.

Daarnaast consolideert TNHB de komende jaren succesvolle samenwerkingen zoals die met Noordstaat, Het Houten Huis, Grand Theatre, Prins Claus Conservatorium, Academie Minerva, Noordwoord, Station Noord, SPOT Groningen, Peer Group, Tussenland, Bierumer School, kunstmanifestatie Hi-Lo, Groninger Museum en Akerk; én is ze tegelijkertijd voortdurend op zoek naar nieuwe samenwerkingen met artiesten, kunstenaars, gezelschappen en andere initiatieven op het gebied van de (podium)kunsten voor het samenstellen van een uitdagende programmering. Hierbij onderhoudt TNHB contact met uiteenlopende impresariaten en ontwikkelingsplatformen op het gebied van theater, muziek en dans, zoals POPGroningen, Popfabryk Fryslân, ViaRudolphi, DOX Theater, Cultuurhuis Brakke Grond, Veenfabriek, Via Zuid, BOG, Jonge Harten, Noorderzon, Theater De Steeg, De Noorderlingen, Noordpool Orkest, Theaterproductiehuis Zeeland, NITE, Bureau Berbee & Jansen, Explore The North, Paradiso Melkweg Productiehuis en nog vele anderen.

Om ook buiten het eigen netwerk te scouten, is de afgelopen jaren succesvol samengewerkt met gastcuratoren: binnen de geformuleerde uitgangspunten van het festival stelde Edzard Mik -hoofddirecteur van literatuurplatform De Gids- het literatuurprogramma van het festival samen én benaderde curator Frits Hesseling -voormalig projectcoördinator bij het projectbureau van Academie Minerva- autonome jonge kunstenaars voor het maken van nieuw locatie specifiek werk in opdracht van TNHB. Omdat deze samenwerkingen van belang zijn voor het verbreden van het blikveld, betreft TNHB ook voor de toekomstige edities opnieuw gastcuratoren.

2. Publieksfunctie

“De trein is overladen met fietsen van enthousiastelingen die allemaal op pad zijn om te genieten van een dag vol muziek, verhalen, kunst en theater. (...) Dwars door weidse weilanden, langs wollige schapen en pittoreske dorpen, geleid door de torens van de vele eeuwenoude kerken.”⁴ Geworteld in het Groninger platteland draagt TNHB graag bij aan het toegankelijk maken van deze specifieke plattelandsomgeving. Op innovatieve en aantrekkelijke wijze wil TNHB toerisme, cultuur, erfgoed en landschap aan elkaar koppelen. In dit hoofdstuk geeft TNHB een omschrijving van de publieksgroepen die zij tot nu toe heeft bereikt, wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze ze de komende jaren haar marketingplan wil uitbouwen en wordt uiteengezet hoe TNHB zich verhoudt tot andere presentatieplekken in de omgeving.

2.1 Publieksbereik

Met een divers podiumkunstenprogramma op unieke locaties in het Groninger landschap, richt TNHB zich op cultuurminnend publiek uit de omgeving én van verder weg. Cijfers uit de kaartverkoop van editie 2023 laten zien dat het grootste deel van de bezoekers (70%) in de provincie Groningen woont, waarvan 30% uit de stad Groningen (en directe omgeving) komt en 15% uit de gemeente Eemsdelta. Bovendien ziet de organisatie dat een stabiel aantal bezoekers (30%) uit aangrenzende noordelijke provincies komt en uit de provincies Noord- en Zuid-Holland.

Een aanzienlijk deel van het publiek van TNHB is te omschrijven als de trouwe achterban van TNHB: 40% van de respondenten laat weten het festival drie of meer keer bezocht te hebben. Daarnaast laat de publieksenquête zien dat de bezoekers van TNHB over het algemeen bestaat uit hoger opgeleide 60-plussers, met een grote interesse in kunst- en cultuur, waarvan een deel van de achterban zich oorspronkelijk gevormd heeft vanuit de samenwerking met Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK). Bovendien is TNHB erin geslaagd een nieuw publiek aan zich te binden: in 2023 geeft 35% aan dat het de eerste keer was dat hij/zij het festival heeft bezocht, tegenover 9% in 2022. Hiermee was de publieke belangstelling in 2023 met 2.400 bezoekers weer op het niveau van voor de pandemie, tegenover 1.500 bezoekers in 2022.

In de toename van het aantal bezoekers, speelde onder andere de prijsstrategie een belangrijke rol: hoewel de ticketprijzen omhoog werden gebracht, vond TNHB het van belang ook een betaalbaar festival te blijven voor een brede doelgroep. Zich ervan bewust zijnde dat het festival zich afspeelt in een relatief arme gemeente, werd in 2023 een speciale 50% korting voor bewoners in het festivalgebied geïntroduceerd op de bestelling van de eerste 200 dagtickets. Deze bewonerstickets raakten voorafgaand aan het festival uitverkocht dankzij de samenwerking met lokale partners als Visit Eemsdelta, kunst- en cultuurplatform IVAK en lokale kranten. Naast de bewonerskorting, introduceerde TNHB ook een jongeren-/studentenkorting waarmee jongeren tot en met 18 jaar én studenten 50% korting kregen op de reguliere ticketprijs. Tegelijkertijd werden bezoekers die meer te besteden hebben gestimuleerd het festival te steunen met donaties, om samen de toekomst van TNHB veilig te stellen en financieel toegankelijk te zijn voor een breed publiek.

Naast bovenstaande kortingsacties, is in 2023 ook ingezet op het effectief bereiken van doelgroepen aan de hand van online campagnes op Social Media. Hiervoor maakte TNHB gebruik van de expertise van het Groninger marketingbureau Kollektiv Media. Zo is het grootste publiek bereikt met een speciale campagne gericht op cultuurminnend publiek in Noord-Nederland waarmee veel bezoek naar de website is gerealiseerd, en is het aantal digitale nieuwsbrieflezers verhoogd van 3.000 naar 4.000 inschrijvingen.

Ook op andere manieren is er gewerkt aan de zichtbaarheid van het festival door middel van poster- en flyerverspreiding op relevante plekken in de provincie Groningen en de stad (zoals culturele instellingen en lokale ondernemers). Tegelijkertijd benadert TNHB organisaties en media die een link hebben met TNHB, zoals zusterfestivals Grasnapolsky en Noorderzon, Oranjewoud Festival, SPOT Groningen, Stichting Landschapsbeheer Groningen, Groninger Landschap, Drents Landschap, Groninger Dorpen, VPRO-platform 3voor12, Dagblad van het Noorden, Marketing Groningen, Fietscommunity Groningen, ARRIVA en Qbuzz. Het

---

⁴ Dit citaat komt uit het artikel VPRO-platform 3voor12: “Niet alleen *Terug naar het begin*, maar ook vooruit.”: <https://3voor12.vpro.nl/lokaal/groningen/artikelen/overzicht/2023/juni/Terug-naar-het-begin-2023.html>

resultaat: het over en weer delen van sociale mediaberichten en aandacht voor het festival op de websites van deze organisaties, weggeefacties op Social Media, het uitwisselen van tips en informatie.

2.2 Publieksverbreding

Inspeland op de ambitie van TNHB om via het festival inwoners van stad en platteland bij elkaar te brengen, richt TNHB de komende periode (2025-2028) haar marketingstrategie op het nog beter bereiken van cultuurminnende Stadgers⁵. Naast de jaarlijkse advertenties in het magazine van SPOT Groningen, wordt ook de mogelijkheden onderzocht om via hogescholen en universiteiten⁶, musea, festivals en andere culturele verenigingen/initiatieven in de stad Groningen het festival nog krachtiger en vaker onder de aandacht te brengen bij deze doelgroep⁷.

Deze ambitie loopt parallel met het nieuwe initiatief Langs de Gouden Rand, waarbij TNHB is aangehaakt: een marketingcampagne om via meerdaagse festivals⁸ in het Groninger landschap meerdere jaren de krachten te bundelen, om naast de eigen achterban ook nieuwe publieksgroepen te interesseren. Zo richt de campagne in seizoen 2023-2024 zich op het bereiken van cultuurliefhebbers en jongeren uit stad en provincie Groningen, in 2024-2025 wordt dit uitgebreid naar de drie noordelijke provincie, om in seizoen 2025-2026 ook landelijk publiek te interesseren voor deze Groninger festivals in de regio.

Het samenwerkingsverband Langs de Gouden Rand geeft ook mogelijkheden voor het delen van kennis: welke drempels moeten weggenomen worden om festivals in het platteland toegankelijk te maken voor stedelingen en/of jonger publiek? Gezamenlijk wordt gekeken welke stappen er gemaakt kunnen worden als het gaat om bereikbaarheid. Eén van de kansen is het realiseren van een samenwerking tussen de verschillende festivals en Arriva én wordt er gekeken naar eigen pendeldiensten en het aanbieden van een fietsverhuur bij de stations, om de bereikbaarheid van de festivals te vergroten. Ook zijn overnachtingsmogelijkheden een belangrijk thema voor het toegankelijk maken van de verschillende festivals voor publiek van verder weg.

In het kader van publieksverbreding ziet TNHB het fenomeen dat de gebruikelijke ‘achterban’ van bepaalde (populaire) artiesten in het TNHB-weekend niet altijd in het publiek wordt vertegenwoordigd. Zij ziet mogelijkheden om via het aanbieden van groepsexpedities deze achterban meer te betrekken bij het festival. Dit plan speelt in op de wens van TNHB voor meer diversiteit onder haar bezoekers. Zo werd in 2022 al een groepsexpeditie georganiseerd speciaal voor studenten van Academie Minerva; in de komende jaren wil TNHB dergelijke initiatieven uitbreiden in samenwerking met artiesten/partners zoals Noordstaat, Prins Claus Conservatorium, festival Grasnapolsky, festival Hongerige Wolf, Sense of Place, Jonge Harten, Grand Theatre, en zo mogelijk ook met organisaties zoals Stichting Groninger Landschap, Visit Groningen, Visit Wadden, Groninger Kerken, Alde Fryske Tsjerken, Drents Landschap, Hanzehogeschool, Rijksuniversiteit Groningen en International Welcome Center North⁹.

Na een periode van beperkingen vanwege de coronapandemie, vergt de toegankelijkheid van het festival de komende periode extra aandacht. Met als streven de doelmatigheid en capaciteit van TNHB te vergroten, staan logistieke vraagstukken -met betrekking tot bereikbaarheid, parkeergelegenheid, fietsverhuur, overnachtingsmogelijkheden en catering- hoog op de agenda van TNHB. Nu de omstandigheden weer stabiel lijken te zijn, streeft TNHB door onder andere extra marketinginspanningen naar een procentuele groei van 15% meer ticketbestellingen per editie, om zo geleidelijk aan te groeien naar 4.200 bezoekers in 2028.

2.3 Verhouding tot lokale initiatieven

TNHB is een intiem en ambitieus festival, dat een geheel eigen, unieke positie inneemt ten opzichte van andere presentatieplekken, ook als het gaat om publieksfunctie. Het is mooi om te zien dat er ruim voldoende plek is voor de verschillende initiatieven in Noord-Oost Groningen. Binnen de gemeente Eemsdelta worden bijvoorbeeld Delfsail, BieDaip en Muziekfestival Delfzijl georganiseerd; buiten Eemsdelta vinden festivals plaats als Grasnaplosky (in maart), festival Hongerige Wolf (in juli) en de ZomerJazzFietsTour (in augustus). TNHB nestelt zich hier in mei als professioneel podiumkunstenfestival mooi tussen. TNHB onderscheidt zich

⁵ Groningse benaming voor bewoners van de stad Groningen.

⁶ Via hogescholen en universiteiten willen we nog meer aandacht vestigen op de 50% kortingsactie voor studenten

⁷ Er wordt een klankbordgroep samengesteld bestaande uit vertegenwoordigers van de doelgroep om marketingplannen te toetsen en verder te ontwikkelen.

⁸ Dit is een samenwerking tussen festival Hongerige Wolf, Grasnapolsky, festival Terug naar het begin en Paradisum.

⁹ Deze opsomming is illustratief bedoeld, en is daarmee niet volledig of uitsluitend.

van andere evenementen en festivals door het religieus erfgoed als uitgangspunt te nemen voor een diverse programmering, en beslaat verhoudingsgewijs een relatief groot gebied door neer te dalen in zo'n 15 verschillende dorpen. Door in de programmering ook landelijk bekende artiesten aan te trekken, spreekt TNHB bovendien een publieksgroep aan die niet alleen uit de directe omgeving komt, maar ook van verder weg naar de gemeente Eemsdelta reist om het festival te bezoeken. In vergelijking tot de andere festivals, die allemaal een sterk, eigen programmeringsprofiel hebben, onderscheidt TNHB zich door een interdisciplinair aanbod waarbij een verscheidenheid aan artiesten in hun artistieke uitingen zich laten inspireren door de specifieke omgeving en locaties. Hiermee krijgt een cultuurminnend publiek de kans om de middeleeuwse kerken in de wierdendorpen op een unieke manier te beleven. Vanuit de sterke wens tot inbedding in de omgeving, betreft TNHB kerk- en dorpscommissies bij de organisatie van TNHB als locatiehosts, en ontwikkelt met bewoners activiteiten zoals lokale expedities en pauzeplekken voor bezoekers. Hierdoor hebben inwoners van de gemeente Eemsdelta naast een publieksfunctie, ook een uitvoerende functie in de organisatie- wat het festival laagdrempelig en op verschillende manieren toegankelijk maakt.

3. Inbedding

Met de medewerking van zo'n twintig dorps- en kerkcommissies en lokale ondernemers, is het mogelijk om TNHB te realiseren. Met hen deelt TNHB de liefde en zorg voor het gebied en de gezamenlijke ambitie om de schoonheid en ondernemingszin van het gebied te tonen. Door inwoners en lokale ondernemers te betrekken bij de organisatie, ze een plek te geven in het festivalprogramma als pauzeplekken of arrangementen en door in gezamenlijkheid lokale expedities te ontwikkelen, draagt TNHB bij aan het toegankelijk maken van deze specifieke plattelandsomgeving. TNHB geeft met het festival rijke en sterke verhalen en initiatieven in de regio een platform, en wil hiermee bijdragen aan de beeldvorming over deze omgeving die te kampen heeft met bevingen en krimp. Door met mensen over 'hun plek' te praten en er aandacht voor te hebben en te vragen, voelen mensen zich meer gezien, wat bijdraagt aan duurzame gemeenschapszin. Zo wil TNHB in de context van gemeentelijke herindeling (waarbij drie gemeenten nu één nieuwe gemeente vormen) bijdragen aan de herwaardering van de (eigen) omgeving, waarbij op eigen wijze gebruik wordt gemaakt van wat er al is: het unieke cultuurlandschap, de monumentale oude Groninger Kerken, de gastvrijheid en medewerking van de bewoners en de komst van festivalpubliek. In bijlage 'Ingestuurde brief Gemeente Eemsdelta - Adhesie Terug naar het begin' wordt deze inbedding én waarde van het festival voor de regio extra benadrukt.

De aandacht voor de omgeving, de inbreng van de lokale bevolking, de hartelijke ontvangst door de plaatselijke bewoners en de hoeveel cultuurschatten die verstrooid in het landschap liggen; het is geweldig om te lezen dat al deze aspecten in de publieksenquête van editie 2023 worden genoemd als reactie op de vraag: "Wat waardeer je het meest aan TNHB?". Ook in de reportage in Dagblad van het Noorden wordt onze omgevings sensitiviteit opgepikt, zo schrijft journalist Peter van der Heide over de ambitie in de toekomst nog meer bezoekers naar het festival te trekken: "het festival verdient het door zich ijverig en met liefde de taak te kwijten ogen en oren te openen voor het gebied waarin het is verankerd". De liefde voor de omgeving en haar inwoners komt extra tot uiting met de kijk-ommetjes, de pauzeplekken en de arrangementen. Met inwoners uit het festivalgebied slaagde TNHB er de afgelopen edities in deze kijk-ommetjes te ontwikkelen, en hiermee met het festival nieuwe verhalen te vertellen over de regio die anders misschien niet zo snel gehoord zouden worden, én waarmee mensen bij elkaar worden gebracht die in het dagelijkse leven elkaar niet zouden ontmoeten. Zo gidste tijdens editie 2023 Stadshistoricus Henk Dijkstra het publiek langs de lokale joodse geschiedenis van Appingedam, liet Krewerder Willem de Graaff zien hoe in dit dorp de aardbevingsproblematiek omgebogen wordt tot kans, vertelden bewoners van Losdorp (Frans van der Vlugt, Harry Olinga en Max de Haas) enthousiast over de eigenzinnige predikant Nikolaas Westendorp en werd publiek in Zeerijp door molenaar Ben via smalle trapjes mee omhoog de molen ingenomen. Door specifieke plekken als uitgangspunt te nemen voor het ontwikkelen van de expedities, slaagt TNHB erin uiteenlopende verhalen over het Groninger landschap te vertellen en te ontsluiten.

TNHB werkte afgelopen edities samen met lokale ondernemers voor het realiseren van unieke pauzeplekken; ook stelde ze met toeristische ondernemers arrangementen samen voor een langer verblijf in het festivalgebied. Deze samenwerkingen smaken naar meer, zo laten Saskia en Willem van de Theetuin in Krewerd weten dat het festival voor hen een groot succes was: "Op enig moment was er geen sprietje gras meer te zien in de theetuin, omdat overal mensen op de grond zaten te genieten van de muziek en het eten. We hebben nooit eerder zoveel gasten gehad en zo'n bijzondere sfeer ervaren in de theetuin. Dankjulliewel hiervoor". Ook voor de arrangementen was de samenwerking geslaagd: "Een fantastisch weekend hebben we gehad. Ik hoor nu al

mensen die ervan baalden dat ze er niet bij waren geweest dus volgend jaar zeker weer!” laat Drewes Wildemans van Camping ’t Zandt weten.

Daarnaast zijn ook de volgende samenwerkingen gestart, die meerjarig van aard zijn, zoals:

- de samenwerking met zorgorganisaties De Zijlen, Cosis, s Heeren Loo en kunst- en cultuurplatform IVAK: in nauw overleg wordt gezocht naar mogelijkheden om kunstenaars met een beperking een rol te geven in het festival;
- de samenwerking met kunstopleiding Academie Minerva waarbij studenten van de opleiding scenografie in samenwerking met Prins Claus Conservatorium werken aan een nieuw project voor het festival;
- de samenwerking met Lectoraat Music in Context van het kenniscentrum Kunst & Samenleving van Prins Claus Conservatorium, waarbij in de context van TNHB gezocht wordt naar mogelijkheden om onderzoek te doen naar het muzikale toekomstbeeld van inwoners uit de provincie/Eemsdelta.

Om de omgeving op artistieke wijze bij het festival te betrekken, start TNHB een samenwerking met Reisbureau De Ruimte, een initiatief dat wordt opgezet onder leiding van Visit Eemsdelta. Door het landschap een stem te geven en verhalen te vertellen vanuit verschillende perspectieven, ontdekt de luisteraar al snel dat er meer achter een uitzicht schuilgaat dan in eerste instantie te zien is en wordt het mogelijk om ‘de ruimte’ te lezen. Het idee is om daarbij gebruik te maken van Silent Disco koptelefoons. Daarmee kunnen verhalen dicht bij de luisteraar worden gebracht, waarbij het samen beleven een extra dimensie geeft aan deze luisterervaring. Publiek komt aan op een plek waar in eerste instantie niets lijkt te gebeuren, en ondergaat hier vervolgens in gezamenlijkheid een ervaring die alleen te volgen is via een headset. Zo ben je gezamenlijk even afgesloten van de rest van de wereld, waardoor je voor korte tijd in een ander gedeeld universum (de ruimte) belandt. In overleg met Visit Eemsdelta zal gezocht worden naar geschikte makers, waarmee in overleg de audiobelevingen ontwikkeld worden en die samen met professionals en kenners uit het gebied aan de slag gaat.

4. Organisatie

Na de turbulente jaren van corona en de wisseling van diverse teamleden, werkt TNHB aan een verandering van de organisatie. Werd het festival tot op heden geproduceerd door een klein, wisselend projectteam, aangestuurd door een projectleider, heeft TNHB de ambitie om de komende jaren haar organisatie te professionaliseren volgens de richtlijnen Governance Code Cultuur en haar plek in het culturele veld verder te verankeren. Met het oog op deze ambitie is besloten vanaf 2023 de functie van projectleider op te delen en verder te gaan met een Artistiek Leider (Minke van der Velde) en Zakelijk Leider (Renée Trentelman). Op deze manier ontstaat er een stabiele basis, met een wederzijdse uitwisseling van kennis en vaardigheden. Ter versteviging van deze basis wordt de komende jaren geïnvesteerd in de versterking van de organisatie, in de vorm van 1) aantrekken van expertise binnen het team, 2) documenteren van (organisatorische) processen, 3) het consolideren van externe relaties en 4) het initiëren van nieuwe samenwerkingsverbanden.

Sinds 2022 wordt TNHB georganiseerd onder auspiciën van een relatief nieuw stichtingsbestuur. Voor 2022 viel TNHB onder de vleugels van Stichting Groninger Kerken. De samenwerking blijft, maar nu met steun in de rug van Leo Delfgaauw (voorzitter), Erik Juk (penningmeester), Leonie Wendker (secretaris), Peter Vroege en Moniek Baars. Geert Lameris, oprichter van TNHB, is benoemd tot adviseur van het festival.

4.1 Culturele codes

TNHB hecht waarde aan de toepassing van de culturele codes, te weten Code Cultural Governance, Fair practice code en code diversiteit & inclusie. Hiervoor heeft het stichtingsbestuur een statementverklaring (bijlage 2) en directiereglement (bijlage 3) opgesteld, waarmee zij invulling geeft aan de Code Cultural Governance.

4.1.1 Code Cultural Governance

De taak-, verantwoordelijkheids- en bevoegdheidsverdeling binnen de organisatie is nauwkeurig vastgelegd en komt voort uit het directiereglement, dat in lijn is met de principes van de Governance Code Cultuur. Deze code fungeert als leidraad voor het bewaken van integriteit, veiligheid, en het reflecteren op het bestuurs- en

organisatieproces. Het bestuur geeft leiding aan de stichting en deelt hun ervaring en expertise, in overeenstemming met de richtlijnen van de Governance Code Cultuur. Dit impliceert dat de organisatiestructuur een heldere verdeling maakt in taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Het bestuur heeft uitvoerende taken gedelegeerd aan de projectleiders. De projectleiders leggen hierover verantwoording af aan het bestuur. Het bestuur stelt de financiële en inhoudelijke kaders waarbinnen de uitvoering moet plaatsvinden en is actief betrokken in advies en controle op het proces. Het bestuur verstrekt weliswaar bevoegdheden aan de organisatoren, maar houdt zelf eindverantwoordelijkheid over het festival en de organisatiestructuur. Om goed overleg en afstemming te waarborgen, is er een regelmatig (tweemaandelijks) overleg tussen bestuur en projectleiding waarvan verslag en besluiten worden vastgelegd. Tenslotte heeft TNHB een procedure ter voorkoming van belangenverstremming opgesteld (bijlage 3), waarmee zij op gedegen wijze belangenverstremming tegengaat.

4.1.2 Fair Practice Code

In het beloningsbeleid heeft TNHB vastgesteld dat alle artiesten op faire wijze worden uitbetaald. Op dit moment laat de meerjarenbegroting het nog niet toe om de leden van het organisatie-team ook op faire wijze te betalen en is er in 2024 gekozen voor een 'fair share' benadering. TNHB analyseert continu welke stappen er binnen de organisatie kunnen worden genomen op het gebied van fair-pay. Dit doet zij aan de hand van de fair practice toolkit en door haar beloningsbeleid te baseren op de CAO Poppodia en Festivals. Bovendien volgt zij hierin de door de fair practice opgestelde waarden: solidariteit, diversiteit, vertrouwen, duurzaamheid en transparantie. Hiertoe heeft zij bijvoorbeeld haar beloningsbeleid openbaar gemaakt op haar website om op deze wijze hierover transparant te zijn.

4.1.3 Code diversiteit & inclusie

TNHB vindt het belangrijk om kunst en cultuur toegankelijk te maken voor iedereen. Om dit te realiseren ontwikkelt TNHB een verscheidenheid aan projecten in het Groninger platteland met de ambitie om zoveel mogelijk mensen bij TNHB te betrekken én nieuwe mensen bij elkaar te brengen. Dergelijke projecten komen voort uit de gedeelde liefde voor het gebied, de ondernemerszin en creativiteit van de lokale bevolking, de behoefte die er bestaat om te laten zien welke inspirerende verhalen er leven in een regio dat tegelijkertijd ook kampt met de aardbevingsproblematiek, de wens om ruimte te geven aan nieuwe makers en de ambitie van TNHB om aandacht te genereren voor (de toekomst van) het Groninger platteland bij nieuwe doelgroepen. Vanuit deze behoefte is afgesproken dat in de programmering naast artistiek inhoudelijk scherpte ook inclusie en diversiteit als belangrijk ijkpunt wordt meegenomen.

4.2 Monitoring

Het is een traditie om direct na het festival de bezoekers middels een enquête te bevragen over de festivalervaringen. Hiermee is een rijk document opgebouwd met inzicht over de samenstelling van het publiek, de ervaringen en over de betekenis van het festival. De vrijwilligers en samenwerkingspartners van het festival worden uitdrukkelijk betrokken bij de evaluaties van de festivaledities en het brainstormen over de toekomstige plannen. TNHB wil de komende jaren Hanzehogeschool Groningen nog meer bij het festival betrekken. Deze onderwijsinstelling heeft onder meer de kenniscentra Kunst en Samenleving en NoorderRuimte dat bij uitstek geschikt zou kunnen zijn voor nauwe samenwerking en verder onderzoek.

4.3 Toelichting op de meerjarenbegroting 2025-2028

In deze paragraaf wordt een toelichting gegeven op de gemiddelde begroting 2025-2028 voor de 16e tot en met de 19e editie van TNHB. Met de meerjarige financiële ondersteuning van CultuurNota Groningen, Fonds Podiumkunsten, Stichting Oude Groninger Kerken en de Gasunie, is een stevige basis gelegd voor de periode 2021-2024. Voor de nieuwe periode 2025-2028 is het streven om deze steun te consolideren.

4.3.1 Uitgaven

In de sectie over beheerslasten voor personeel (1.1) is te zien dat het festival de komende jaren streeft naar een overgang van de huidige fair-share situatie naar een fair-pay situatie, in lijn met de principes van de fair-practice

code¹⁰. Deze ambitie resulteert echter in een stijging van de organisatiekosten. Dit plaatst TNHB voor een uitdagende taak: het vinden van de juiste balans tussen toegankelijkheid voor het publiek, het handhaven van financiële duurzaamheid en het bewaken van de kwaliteit. Voor de berekening van de overige uitgaven is rekening gehouden met een indexatie van 3%.

4.3.2 Inkomsten

Naast een solide basis in de vorm van meerjarige financiële ondersteuning, zijn de inkomsten gebaseerd op aanvullende inkomsten in de vorm van donaties, sponsors en subsidies van onder meer Gemeente Eemsdelta, Emmapplein Foundation, Fonds Eemsmund, Stichting Promotie Activiteiten Appingedam, Fonds 21, Stichting Beringer Hazewinkel, Jan Steen Fonds en J.B. Scholtenfonds. Voor enkele specifieke projecten worden aparte aanvragen ingediend. Zo dient TNHB voor het realiseren van locatie specifieke kunstprojecten een subsidieaanvraag in bij het Mondriaan Fonds. Daarnaast benadert ze het Lira Fonds voor het realiseren van literaire programma's en dient ze een aanvraag in bij 'Gemeente Eemsdelta/ Mijn Thuis, Mijn Verhaal' voor de realisatie van het community-art project met inwoners van het festivalgebied.

Voor de groei en het voortbestaan van het festival zijn de publieksinkomsten essentieel. De stijgende lijn in publieksinkomsten zoals ingezet in de afgelopen jaren, zet TNHB de komende jaren door. TNHB heeft als doel om tussen 2025 en 2028 gemiddeld 3.500 dagtickets te verkopen, een ambitie die het midden houdt tussen de 2700 tickets in 2024 en de beoogde 4200 tickets in 2028. Met een gemiddelde prijs van 23 euro per ticket, inclusief kortingen en vrijkaarten, is dit in de begroting terug te zien als een gemiddeld bedrag van € 80.500 in 'inkomsten uit recettes'. Voor het realiseren hiervan is in de begroting een marketingbudget opgenomen. Voor de komende jaren wordt een meerjarig marketingplan opgesteld, met onderliggend uitdaging om een balans te vinden tussen het aantrekken van voldoende bezoekers en het behouden van financiële haalbaarheid. Hierbij is de ambitie om meer mensen uit de stad en provincie naar het festival te trekken.

Zich ervan bewust zijnde dat het festival zich afspeelt in een relatief arme gemeente, werd afgelopen editie een speciale 50% korting voor bewoners in het festivalgebied geïntroduceerd op de bestelling van de eerste 200 dagtickets. Deze bewonerstickets raakten voorafgaand aan het festival uitverkocht dankzij de samenwerkingen met lokale partners als Visit Eemsdelta, kunst- en cultuurplatform IVAK en lokale kranten. Naast de bewonerskorting, introduceerde TNHB ook een jongeren-/studentenkorting waarmee jongeren tot en met 18 jaar én studenten 50% korting kregen op de reguliere ticketprijs. Net als afgelopen editie, wordt de komende periode opnieuw gewerkt met speciale kortingsacties voor bewoners uit het festivalgebied en voor jongeren/studenten¹¹.

Om financiële tegenvallers op te kunnen vangen en op tijd betalingen te kunnen doen, is besloten een buffer op te bouwen in de vorm van 'vriendendonaties'. Deze is in de begroting opgenomen onder 'overige sponsorinkomsten'. Vanaf 2024 worden potentiële vrienden van het festival benaderd met de vraag TNHB jaarlijks te steunen met een bijdrage, waarvoor ze een leuke tegenprestatie van het festival terugkrijgen. Het streven is om met de eerste 25 (hechte) vrienden een mooie basis op te bouwen van € 2.500,-, om vervolgens met een 'Vriendencampagne' ook anderen hiervoor te enthousiasmeren.

5. Festivaldata 2025-2028

De festival data voor de komende jaren zijn vastgesteld op:

- 2025; 23, 24 en 25 mei
- 2026; 29, 30 en 31 mei
- 2027; 21, 22 en 23 mei
- 2028; 19, 20 en 21 mei

---

¹⁰ <https://fairpracticecode.nl/>

¹¹ Zie voor toelichting op de kortingsacties voor bewoners Eemsdelta én studenten/jongeren ook Hoofdstuk 2.1 Publieksbereik.

Bijlage 1 Overzicht programmering

Editie 2023

Artiesten op alfabetische volgorde

Allard Medema In de Bierumer School ervaar je met de audiobeleving TOELUISTEREN aan den lijve het ‘onbevangen luisteren’ en het ‘echt gehoord worden’.

Anne-Fay In het kerkje van Uitwierde brengt deze veelzijdige zangeres met REASPORA intieme én krachtige songs, over de impact die het verleden nu nog heeft.

Bert Scholten Op zoek naar troost, duik je met deze veelzijdige kunstenaar en troubadour in het lokale verleden van Marsum en mens-gemaakte rampen, zoals de aardbevingen in Groningen.

Classic Jamming In de sfeervolle Krewerder kerktuin stappen musici uit hun comfortzone voor een heerlijke Classic Jam!

Dajana Heremic De uit Bosnië gevluchte kunstenaar Dajana Heremic laat je met HEIM de wierde van Krewerd beleven als tijdscapsule en als diepe thuis.

De Toegift In Bierum speelt deze Zeeuwse band met thema’s over tijd en nostalgie voor een collectief gevoel van weemoed in de Sebastiaanskerk.

Eliën Al toerend door het weidse festivalgebied, nodigt zangeres Eliën je uit in haar blauwe Volkswagen bus en brengt ze haar muziek op een unieke, nomadische manier aan de mens!

Jurjen Galema In de Solwerder kerk confronteert het kunstproject HOUSE OF SLOTH je met een wereld van ultieme luiheid, slaap, hangerigheid; een wereld van dromen, van stilte en kalmte.

Koorbazen Na het succes in 2019, kijken we uit naar de geweldige show van dit vijftienvijftigkoppige a capella mannenkoor, waarin de jongste 18 en de oudste in de 80 is!

Lavinia Meijer De internationaal geroemde harpiste Lavinia Meijer komt naar Holwierde om in de Stefanuskerk een unieke muzikale beleving te creëren!

LeineRoebana Dit toonaangevende gezelschap, bekend om het opwindende fysieke dansidroom en de centrale rol van muziek, speelt de voorstelling VEREERDE DROPPEN in de Leermster Donatuskerk!

Lucky Fonz III Singer-songwriter Lucky Fonz III maakte speciaal voor TNHB de openingsshow LUCKY’S BEGIN in de Damster Nicolaïkerk.

Maarten van der Graaff Geprezen om zijn fascinerende taalgebruik, schreef deze auteur volgens NRC één van de beste boeken van 2022. Nu komt hij met een nieuw (kort) verhaal, geïnspireerd door de titel van het festival!

Marlene Bakker In de authentieke molen De Stormvogel zingt Marlene over de magie van het noorden, en laat ze het aardse Gronings naadloos aansluiten op de hedendaagse indiepop.

Marnix Sixma In de Mariakerk van Oosterwijtwerd ontdek je de zee als overkoepelend metafoor voor alles wat er nu niet lijkt te zijn, maar er gedeeltelijk nog wel is.

Néomí Folkpop-artiest en singer-songwriter Neomi Speelman vult de Petrus en Pauluskerk met haar bloedmooie liedjes en prachtige stem!

Niki Jacobs Op zoek naar de betekenis van Joodse muziek resideert deze zangeres in de oude Damster synagoge en brengt hier een unieke voorstelling die ontroert, troost én inspireert.

Nina de la Parre en Sanne Landvreugd In Losdorp verdiepen Neerlands Hoop winnares Nina de la Parra en

topsaxofoniste Sanne Landvreugd hun unieke bloederige band, tot uiting gebracht in muzikaal-verbale poëzie!

Niña Weijers Schrijvend over de poreuze grenzen tussen herinnerde, verzonnen en mogelijke levens, draagt Niña haar Terug-naar-het-begin-verhaal voor over de keuzes die je maakt, en niet maakt. Prikkelend en origineel!

Noordstaat Dansers en Spoken Word artiesten van Noordstaat maken een persoonlijke, interdisciplinaire performance, inspeland op het gigantische wandkleed dat te zien is in de kerk van Zeerijp: Groningse draden uit het koloniale verleden.

Nora Fischer Deze gevierde zangeres neemt de kerk van Eenum als 'safe space' om je in een persoonlijke vertelling mee te nemen naar haar binnenwereld en ontdek je waarom ze nu niet gaat zingen.

Sasja Janssen Met de geweldige bundel Ik trek mijn species aan schreef deze auteur al over het verlangen naar het begin. Kom nu luisteren naar haar nieuwe Terug-naar-het-begin-verhaal, dat ze schreef in opdracht van het festival!

ShELFISH Bijna zonder dat je het merkt word je in de oude boomgaard onderdeel van de participatieve danstheatervoorstelling THE PARTY: doe je mee?

Tussenland Op de grens van land en water beleef je de historische locatievoorstelling KAAP. Op meesterlijke wijze worden persoonlijke en landschappelijke thema's met elkaar verbonden.

VanWyck Met liedjes van aangrijpende schoonheid brengt ze haar verstilde muzikale wereld, waardoor het wierdendorp Godlinze nog mystieker aanvoelt dan daarvoor!

Wabi Sabi Met de voorstelling TERECHT is een absurde rechtbank opgebouwd in de kerk van Wirdum, waar rituelen en regels vat proberen te krijgen op vastgelopen levens.

Wordbites & Sebastiaan Wiering In de openhartige voorstelling MIJN DING staan verhalen en live voordrachten van tien bewoners uit Eemsdelta centraal: zijn de dingen zichzelf of worden wij de dingen?

X_Yusuf_Boss Laat je meevoeren in de indrukwekkende choreografie AFAR vol verrassende ontmoetingen, op maat gemaakt voor de Damster Nicolaïkerk.

Editie 2022

Artiesten op alfabetische volgorde

Allard Medema Betreed de oude bedevaartsoord en laat je onderdompelen in een totaalbeleving op zoek naar geluk

Amenti Theatre Company Krachtige dansperformance Lilith eert de masculiene energie in de vrouw!

Anne Soldaat Beluister de rootsy stijlen van Anne Soldaat in de meest rootsy kerk van TNHB!

Bertolf Beleef de ideale soundtrack van de zomer in het kerkje van Marsum

Christos Mavrodis Kunsthuis Bierumer School presenteert de 'verschuivende kamer' van kunstenaar Christos Mavrodis

Cora Burggraaf Dwaal door de oude boomgaard in Bierum met deze muzikale audiovoorstelling Inner Voice

Douwe Eisenga + Lotte Pen Een bijzonder en intiem samenspel van piano en saxofoon om bij weg te dromen

Eliën Een theaterconcert over liefde in een tijdperk van stress, angst en ongerustheid

Gita Buhari Ontdek in de kerk van Tjamsweer een groots soultalent van eigen bodem

Illustere Figuren Spraakmakend theater dat prikkelt en verwart én je mondhoeken doet krullen

Jessica Manuputty Neem een duik in de Molukse geschiedenis via de liedjes van Jessica Manuputty

Karin Amatmoekrim + Edzard Mik Met een reeks prachtige boeken op haar naam kijken we uit naar het Terug-naar-het-begin-verhaal van Karin Amatmoekrim!

Klaske Oenema Een prikkelende performance en expositie over betekenisgeving

KOFFIE Virtuoze improvisaties en vermaarde afrobeat-grooves in 11e eeuwse Stefanuskerk!

Laura van Dolron Stand-up filosoof brengt door de pijn heen haar nieuwe voorstelling Geen Verhaal

Maarten Vos Cellist en componist creëert intense geluidsbeleving die je niet snel zult vergeten

Marleen Hendrickx Indrukwekkende vertelling over opgroeien zonder echt te weten wie je bent

Marte Boneschansker Kruip met deze theatermaker in de verslieskist en ervaar de kracht van het gesprek

Matteo Myderwyk Beleef muziek in het moment met pianist en componist Matteo Myderwyk

Meral Polat Trio Van koerdische-volksmuziek naar protest-desertblues, ga mee op reis!

Michelle David + The True Tones Openingsact: swingend soul spektakel waarbij stilzitten geen optie is

Nisrine Mbarki + Edzard Mik Alle registers worden opengetrokken met het Terug-naar-het-begin-verhaal van deze veelzijdige auteur

Noordstaat x Bitterzoet Erfgoed Ontdek het lokale slavernijverleden via de aangrijpende teksten van spoken word-artiesten

Noordstaat x Melvin Fraenk & Çağdas 'Caggie' Gülum Nieuwe generatie dansers vertaalt de lokale sporen van het slavernijverleden in een unieke show

Patrick Hoving Kijk uit over een eindeloze zee en luister hoe het landschap tot leven komt

Pitou + PCC Samen met vocalisten van Prins Claus Conservatorium zorgt Pitou voor betovering!

Roos van Geffen Onderdompelende ervaring waardoor je even pauze neemt van de werkelijkheid

Setareh Nafisi, Kenso Kusuda, Antonis Pratsinakis Een multidisciplinaire voorstelling vol dans, poëzie en muziek!

Someone Someone brengt zijdezachte en cinematische songs in het schilderachtige decor van het kerkje in Eenum

Vamba Sherif + Rense Sinkgraven + Dra Diarra Auteur Vamba Sherif neemt Terug naar het begin als inspiratiebron en ontroert en raakt tot in het hart

Bijlage 2: Statementverklaring Stichting TNHB

Met Terug naar het begin (TNHB) nemen we bezoekers ieder jaar mee op ontdekkingsstocht door het Groninger cultuurlandschap, met live-performances op unieke locaties. De vele twaalfde en dertiende eeuwse kerkjes die je hier hoog en droog op de wierden vindt, zijn voor TNHB de ideale omgeving voor de (podium)kunsten. Welke ontdekkingsstocht je tijdens TNHB ook maakt, je komt onze betrokkenheid bij de omgeving, liefde voor kunst en cultuur en zorg voor de toekomst tegen! Omdat deze elementen essentieel zijn voor het karakter van het festival, hebben we ze vastgelegd in deze statement verklaring:

- TNHB voelt zich sterk verbonden met **het Groninger wierdenlandschap en het (religieus) erfgoed** en kiest voor artiesten, kunstenaars en samenwerkingspartners die zich weten te verhouden tot deze specifieke context en de historische kerkgebouwen;
- TNHB hecht veel waarde aan een **inclusief kwaliteitsbegrip**, en ziet het als haar plek in het culturele veld om een zo breed mogelijk aanbod van de kunsten te laten zien in een omgeving waar dat niet vanzelfsprekend is;
- TNHB vindt het belangrijk om **talentontwikkeling** te stimuleren en maakt in het programma ruimte voor zowel artiesten, kunstenaars en samenwerkingspartners van bewezen kwaliteit, als voor nieuwkomers die aan het begin van hun carrière staan en uitblinken door hun talent;
- TNHB wil met haar programma bijdragen aan **het creëren van nieuwe ontmoetingen** tussen mensen met verschillende achtergronden in de breedste zin van het woord. Zo ambieert TNHB een festival te zijn waar een breed publiek zich thuis voelt, en elke vorm van discriminatie en uitsluiting nadrukkelijk wordt afgewezen;
- TNHB werkt zoveel mogelijk samen met **lokale ondernemers en partners**, en zal deze samenwerkingen in de toekomst steeds meer uitbreiden en versterken. Samen delen we de liefde voor de omgeving en willen we de schoonheid en ondernemingszin van het gebied laten zien. Met **zorg voor de toekomst** stimuleren we zoveel mogelijk het gebruik voor duurzame en lokale producten;
- TNHB is zich ervan bewust dat het festival plaatsvindt in een relatief arme gemeente. Om het evenement breed toegankelijk te houden, ook voor publiek met een kleine portemonnee, vermijden we hoge ticketprijzen. Ook stimuleren we bezoekers die meer te besteden het festival te steunen met donaties om samen de toekomst van TNHB veilig te stellen en **financieel toegankelijk** te zijn voor een breed publiek;
- TNHB wil bijdragen aan een sterke cultuursector en streeft daarom naar **eerlijke betaling** van de organisatie, kunstenaars, artiesten en andere samenwerkingspartners;
- TNHB is zich ervan bewust dat er nog veel te winnen is als het gaat om inclusiviteit en (rolstoel)toegankelijkheid van het festival. Zij wil zich ervoor inspannen het festival voor **iedereen toegankelijk** te maken. Hiertoe zoekt zij nieuwe mogelijkheden om hier stappen in te maken.

© Stichting Terug naar het begin, 26 januari 2024.

Bijlage 3: Directiereglement Stichting TNHB 2024

TNHB is een intiem en ambitieus festival. Het festival heeft alle ingrediënten in huis om de komende jaren verder te groeien, haar organisatie nog meer te professionaliseren volgens de richtlijnen [Governance Code Cultuur](#) en haar plek in het veld verder te verankeren. In januari 2022 is de nieuwe bestuursperiode van Stichting *Terug naar het begin* van start gegaan. Het stichtingsbestuur bestaat uit Leo Delfgaauw (voorzitter), Erik Juk (penningmeester), Leonie Wendker (secretaris), Peter Vroege (bestuurslid) en Moniek Baars (bestuurslid). Het bestuur geeft leiding aan de stichting en de bestuursleden willen hun ervaring en expertise delen, uitgaande van de Governance Code Cultuur.

We gebruiken deze code om bewust te reflecteren op het gehele besturingsproces, én passen deze toe om bewust te handelen:

- **De organisatie realiseert haar maatschappelijke doelstelling door culturele waarde te creëren, over te dragen en/of te bewaren.**

Met de meerjarige subsidies van CultuurNota Groningen, Fonds Podiumkunsten en Stichting Oude Groninger Kerken is een stevige basis gelegd voor de komende periode van drie jaar (t/m 2024). Deze stevige basis geeft de mogelijkheid om activiteiten van TNHB over een langere periode te ontwikkelen. Om ervoor te zorgen dat we dicht bij de kernwaarden van TNHB blijven, zijn voor deze periode vier hoofddoelstellingen geformuleerd, die leidraad zijn voor de programmering en het ontwikkelen van activiteiten. Bovendien vormen ze de basis voor de nieuwe bestuursperiode. Met de start van deze nieuwe bestuursperiode is ook een statementverklaring opgesteld, waarmee we onze betrokkenheid bij de omgeving, liefde voor kunst en cultuur en zorg voor de toekomst in de organisatie hebben verankerd. Ieder jaar evalueren we de ontwikkelde projecten met de betrokken partijen en onderzoeken we waar verbetering mogelijk is. Het is een traditie om direct na het festival de bezoekers middels een enquête te bevragen over de festivalervaringen. Hiermee is een rijk document opgebouwd met inzicht over de samenstelling van het publiek, de ervaringen en over de betekenis van het festival. In het voorjaar 2024 zal duidelijk worden welke structurele subsidies voor de jaren 2025 t/m 2028 beschikbaar zullen komen.

- **Het bestuur handelt integer en in het belang van de organisatie. Het bestuur is zich bewust van de eigen rol en de onderlinge verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en handelen ernaar.**

Er is een opdrachtovereenkomst opgesteld tussen de stichting en de projectleiders voor het ontwikkelen en organiseren van het festival. De projectleiders zijn verantwoordelijk voor de inhoudelijke, organisatorische en financiële organisatie van het festival. Het bestuur heeft een controlerende en adviserende functie. Er worden vier tot vijf vergaderingen¹² per jaar georganiseerd, waarbij ieder jaar ook wordt gereflecteerd op de eigen rol. Hierbij wordt gelet op de volgende punten:

- Bestuurders zorgen voor een cultuur van openheid en aanspreekbaarheid binnen de organisatie;
- De bestuursleden verrichten hun taken onbezoldigd en hebben geen zakelijke of artistieke belangen of relaties met de organisatie, anders dan als bestuurder;
- Als er sprake is van tegenstrijdige belangen neemt de betrokken bestuurder niet deel aan de voorbereiding, beraadslaging, besluitvorming en uitvoering van deze zaken;
- Indien er conflicten ontstaan binnen het bestuur, worden deze -vanuit het belang van de organisatie- actief beheerst en zo snel mogelijk opgelost;
- Het bestuur handelt bij de vervulling van zijn taak steeds vanuit het perspectief van de maatschappelijke doelstelling van de organisatie. Het bestuur weegt daarbij de artistieke en zakelijke belangen van de organisatie en die van de interne en externe belanghebbenden op zorgvuldige en evenwichtige wijze af;

---

¹² De besluiten van de vergaderingen worden in notulen vastgelegd.

- Het bestuur zorgt ervoor dat de artistieke integriteit en onafhankelijkheid die voor een culturele organisatie wezenlijk zijn, worden gewaarborgd. Het bestuur doet dit zowel intern als in de verhouding met subsidiënten, sponsors, private en overige financiers;
- Het bestuur is verantwoordelijk voor de naleving van wet- en regelgeving, het artistiek en zakelijk beleid en het beheersen van de risico's die verbonden zijn aan de activiteiten van de organisatie en haar medewerkers. Het bestuur voert hierin een op de organisatie toegesneden beleid, in het bijzonder voor risicobeheersing en controle;
- Het bestuur handelt vanuit de filosofie van een "professionele" organisatie: het schept de randvoorwaarden voor een goede en veilige omgeving, betreft hierbij de interne belanghebbenden. Een statementverklaring is opgesteld, als basis voor de interne gedrags- of integriteitscode. Deze is gebaseerd op de Code Culturele Diversiteit en de Fair Practice Code;
- Het beloningsbeleid voor ingehuurde ZZP-ers van de organisatie past bij de aard, omvang en maatschappelijke doelstelling van de organisatie en stemt overeen met wettelijke voorschriften en (waar van toepassing) subsidievoorwaarden.

© Stichting Terug naar het begin, 26 januari 2024.

Bijlage 3: Procedure ter voorkoming van belangenverstremgeling

Terug naar het begin heeft een procedure opgesteld om belangenverstremgeling bij leden van de directie, het bestuur, of de raad van toezicht te voorkomen. Deze procedure volgt de aanbevelingen van het kennisplatform Cultuur Ondernemen, zoals uiteengezet in de Governance Code Cultuur, met een specifieke focus op Principe 3: "Wat spreken we af over taken en werkwijze van het bestuur?" zoals beschikbaar via deze link:

<https://www.cultuur-ondernemen.nl/governance-code-cultuur/principe/principe-3-wat-spreken-we-af-over-taken-en-werkwijze-van-het-bestuur>.

Het bestuur is alert op (mogelijke) belangenverstremgeling, zowel binnen de eigen gelederen als bij projectleiders en andere organisatieleden. De gemeenschappelijkheid van overleg en besluitvorming binnen het bestuur draagt bij aan het identificeren van mogelijke belangenconflicten of 'dubbele posities'. Een gezamenlijke aanpak bevordert transparantie en integriteit. Openheid en transparantie dragen bij aan het waarborgen van integriteit en onafhankelijkheid. Deze waarden worden actief bevorderd en ondersteund in alle lagen van de organisatie. Deze onafhankelijkheid geldt voor de relatie met alle partijen: organisatie en medewerkers, artiesten en kunstenaars, publiek en partners. In situaties waarin een lid onbedoeld betrokken is bij 'twee petten', is het verplicht dit onmiddellijk te melden en te bespreken met medebestuurders. Het betreffende lid dient zich dan te onthouden van de besluitvorming over dat specifieke onderwerp. Iedere suggestie van belangenverstremgeling wordt proactief vermeden. Dit niet alleen ter bescherming van de integriteit van de organisatie maar ook om negatieve beeldvorming en onwenselijke risico's te voorkomen. Deze procedure fungeert als leidraad om de organisatie te vrijwaren van belangenverstremgeling en waarborgt een integere en onafhankelijke werkomgeving. Het bestuur erkent dat naleving van deze procedure cruciaal is om de reputatie van de organisatie te beschermen en een hoog niveau van transparantie en integriteit te handhaven.

© Stichting Terug naar het begin, 26 januari 2024.

Bijlage 4: Ingestuurde brief Gemeente Eemsdelta ‘Adhesie Terug naar het begin’

Kunstraad Groningen
Postbus 610
9700 AP GRONINGEN

DATUM	29 januari 2024	VERZONDEN OP	
ONS KENMERK	Z/24/411504/DOC-24476756	CONTACTPERSOON	Brigitte Sijm
UW KENMERK		CONTACTGEGEVENS	14 0596
ONDERWERP	Aanbevelingsbrief Terug naar het begin		

Geacht Bestuur van de Kunstraad,

De gemeente Eemsdelta wil graag input geven aan de nieuwe cultuurnota van de provincie Groningen voor de periode 2025-2028.

Nieuw beleid

Als nieuw gevormde gemeente hebben wij in ons eerste jaar meteen een korte cultuurnotitie opgesteld met de titel Eemsdelta Eigen, als kapstok voor de eerste jaren cultuurbeleid. Daarbij hanteren wij drie inhoudelijke ambities: Persoonlijke vorming & Ontwikkeling, Meedoen & de Omgeving, en Eigenheid & Identiteit. Bij de laatste ambitie gaat het om het verkennen en uitdragen van het eigene van Eemsdelta via aansprekende projecten en evenementen en het activeren van de trots van onze inwoners. Wij beschouwen het festival Terug naar het begin met haar gebruik van ca. 20 kerken, wierdendorpen en het landschap van Eemsdelta als een belangrijke drager van deze ambitie.

Eigenheid & Identiteit

De gemeentelijke herindeling is een ingrijpende verandering geweest, niet in de laatste plaats voor onze inwoners. Het is belangrijk om te beseffen dat inwoners, en ook onze bezoekers, meer handvatten nodig hebben om te begrijpen waar de gemeente Eemsdelta voor staat, wat ons bindt en wat een bezoek zo aantrekkelijk maakt.

Vanuit cultuur besteden we daarom specifiek aandacht aan het cultuurhistorisch landschap, het erfgoed en de maatschappelijke uitingen van kunstenaars en makers uit deze regio. Wij willen onze parels beter zichtbaar, beleefbaar en toegankelijk maken; de verhalen van de talloze kerkjes en begraafplaatsen die naast de verhalen van nu staan. Onze eigenheid in woord, beeld en daad worden in de verhalen en voorstellingen en via de bijzondere locaties van het evenement van Terug naar het begin bij uitstek uitgedragen.

Groeiende steun

In het projectplan van TNHB leest u al veel van wat het festival voor onze gemeente betekent. Daar zou ik een aantal zaken aan toe willen voegen. De voorheen gemeenten Loppersum, Delfzijl en Appingedam, en nu de gemeente Eemsdelta, zijn altijd enthousiast geweest over dit festival, hetgeen zich onder andere laat zien in de stijgende subsidie, structureel en additioneel voor projecten. Onze structurele subsidie is van € 9000 gestegen naar € 15.000 in de afgelopen vier jaar, en voor diverse onderdelen trekken wij jaarlijks circa € 10.000 uit voor bijzondere, met name maatschappelijke, projecten binnen het festival.

POSTADRES
Postbus 15
9900 AA Appingedam

BEZOEKADRES
Kijk op onze website voor
adressen en openingstijden.

CONTACT
T 14 0596
E gemeente@eemsdelta.nl eemsdelta.nl

Innovatief en creatief: doorgaande groei

TNHB is een festival dat nimmer stilstaat, dat zichzelf altijd weer opnieuw uitvindt.

- In coronatijd is het als een van de weinige festivals gelukt om doorgang te vinden door creatief om te gaan met afwisseling in tijden, startplekken, locaties, fietsen, wandelen en auto. Daardoor hebben nog steeds veel mensen, op een veilige 1,5 meter afstand van elkaar, het festival kunnen bijwonen.
- Bij de volgende edities is doorgewerkt met o.a. de diverse startlocaties in Loppersum, Holwierde en Appingedam waardoor de deelnemers zelf meer routes samenstelden, daarmee de hele regio van de gemeente beter is bereikt en er minder opstoppingen ontstonden bij de kerkjes.
- Een mooie ontwikkeling die we zien bij TNHB is dat artiesten steeds vaker 'terug naar hun eigen begin' gaan, met een persoonlijk verhaal waarbinnen hun artistieke expressie nog meer context krijgt en het publiek ontroert. In zowel die verdieping/aanraking als in de kwaliteit van artistieke expressie zien we een stijgende lijn. Dit wordt mede veroorzaakt door de samenwerking met talentenplatform Noordstaat, Prins Claus Conservatorium en Academie Minerva om een nieuwe generatie Groninger artiesten de ruimte te geven en zich te laten inspireren door de specifieke speellocaties van het festival.
- Maar niet alleen in artistiek opzicht groeit het festival, ook maatschappelijk. De meerwaarde zit daar in de ambitie om zoveel mogelijk mensen bij TNHB te betrekken én nieuwe mensen te bereiken. Zo is in 2023 voor het eerst gestart met een community-art project Mijn Ding, van Hugo de Haas, in het kader van het grotere programma Mijn Thuis Mijn Verhaal met diverse bewoners uit de wijk Opwierde.
Ook is met lokale zorgpartners -waaronder De Zijnen, Cosis, WerkPro, IVAK en 's Heeren Loo - mensen met een beperking nieuwe (kunst)projecten gerealiseerd, ontwikkelt TNHB samen met dorpsbewoners en lokale ondernemers unieke expedities en pauzeplekken en is d.m.v. speciale kortingsacties voor bewoners ook toegankelijkheid geregeld voor mensen die minder te besteden hebben.

Deze ontwikkelingen komen voort uit de gedeelde liefde voor het gebied, de ondernemerszin en creativiteit van de lokale bevolking, de behoefte die er bestaat om te laten zien welke inspirerende verhalen er leven in de regio, de wens om ruimte te geven aan nieuwe makers en de ambitie van TNHB om aandacht te genereren voor (de toekomst van) het Groninger platteland bij nieuwe doelgroepen. Allemaal doelstellingen die wij als gemeente van harte ondersteunen.

Aanbeveling: groei vraagt groei

De Provincie heeft in de afgelopen cultuurnotaperiode het festival ondersteund met € 25.000 per jaar, een mooie ondersteuning en blijk van waardering. Gezien bovenstaande ontwikkelingen en ook de groeiende investering van de gemeente Eemsdelta ondersteunen wij het verzoek van de stichting naar een groei van € 45.000. Dat verdient het festival zelf, de kleine organisatie die veel realiseert maar ook kwetsbaar is, en het is een erkenning van de dorpen en de kerken met al hun inzet. Maar vooral is het een erkenning van de identiteit van de provincie zelf. Haar grootste bezit wordt immers gevormd door het weidse landschap, de kerkjes, de wierdendorpen en de meanderende wegen die alle tezamen komen in het festival Terug naar het begin.

Toelichting

Indien gewenst kunt u voor nadere toelichting contact opnemen met ondergetekende, brigitte.sijm@eemsdelta.nl

Wij wensen u veel wijsheid toe bij de beraadslagingen.

Met vriendelijke groet,
college van burgemeester en wethouders gemeente Eemsdelta,
namens deze,

Brigitte Sijm
Beleidsadviseur cultuur, recreatie & toerisme

Dit document heeft geen ondertekening omdat het automatisch is gegenereerd.